

Körkép az európai baloldalról

The Enigma of Europe. Transform Yearbook 2016
(Edited by Walter Baier, Eric Canepa and
Eva Himmelstoss, Merlin Press, 2016)

Az Európai Balpárt alapítványa, a *Transform!* hálózat 2016-os évkönyve az európai baloldal helyzetéről, perspektívájáról és céljairól ad körképet. A könyv címe: *Európa rejtélye*, vélhetően a baloldal számára paradox európai politikai helyzetre utal: a világgazdasági válság a legtöbb európai országban nem a kapitalizmussal, vagy akár a neoliberális gazdaságpolitikával szembeni baloldali ellenállás reneszánszához vezetett, hanem a neoliberális átstrukturálás (munkaerőpiaci „reformok”, a szociális állam lebontása, azaz összességében a kizsákmányolási ráta növelése) elmélyítését és politikailag a szélsőjobboldal előretörését eredményezte. „*What’s the matter with Europe?*”, kérdezhetnénk Thomas Frank könyvét (*What’s the matter with Kansas?*) idézve.

Ugyanakkor, mint tudjuk, ez nem a teljes kép: 2015-ben az EU egyik tagállamában, Görögországban a társadalom a hírhedt „Trojka” sokéves megszorítási programjainak eredményeképpen a hatalomba emelt egy programjában (thesszaloniki program) szociáldemokrata, de gyökereiben és identitásában antikapitalista baloldali pártot, a *Szirizát*. Ami ezután történt, közsímet. Pontosan nehéz kívülről megmondani, mekkora szerepet játszottak az Európai Unió különböző szervei (az EKB, az Euróacsoport stb.) és a legerősebb tagállamok (elsősorban természetesen Németország) kormányai, de az eredmény mindenesetre egyértelmű: a görög kormány megalázása és rákényszerítése választási programjának teljes feladására. Kérdés, hogy ismerve az Európai Unió utóbbi két évtizedének történetét, a mindenféle kompromisszum totális elutasítása az EU részéről miért lepett meg bárkit is, de tény, hogy az európai baloldal (ezen a szociáldemokráciától balra álló erőket értem) egy része számára ekkor vált az „Európa-kérdés” a baloldal fő kérdésévé: tulajdonképpen mi is az Európai Unió, és mi legyen a baloldal stratégiája az európai integrációval kapcsolatban? Van-e értelme az EU „megreformálhatóságáról”, baloldali „Európa-projektről” beszélni? Vagy tekintetbe véve az EU intézményeinek tényleges „materialitását”, a baloldal céljainak megvalósítására csak az EU-ból való kitéréssel van

esély, s így a baloldalnak a nemzetállami politika előtérbe állítására és egy „exit-stratégia” kidolgozására kell koncentrálnia?

A kötet írásainak jelentős része e kérdés körül forog. Négy tematikus blokkban szétosztva, huszonhat tanulmányt olvashatunk, valamint egy beszámolót a Transform! hálózat 2015-ös évéről.

Az első blokkban („The Enigma of Europe”) helyzetértékeléseket találunk az európai integráció, illetve a makrogazdasági és foglalkoztatási helyzet állásáról, a 2015-ös év eseményeinek fényében.

A francia filozófus, Étienne Balibar a „baloldali európaizmus” mellett érvelve, óvja a baloldalt a „visszavonulás a nemzetállami szintre” gondolatától, s helyette a transznacionális demokrácia eszméjét és a népszuverenitás európai szintre emelését javasolja a baloldal kövendő céljának.

Olvashatunk egy hosszú interjút Jeremy Corbynnal, akit a brit Munkáspárt tagságának a pártelittel és a médiakonszenzussal szembeni lázadása emelt pártjának élére. Az interjút két marxista, a brit baloldalt jól ismerő társadalomtudós, Hilary Wainwright és Leo Panitch készítette. Kérdéseik elsősorban a Munkáspárt és a brit állam demokratisálásának gyakran elhanyagolt kérdésére fókuszálnak. Corbyn és az őt támogató új pártvezetés a hatalmas mértékben megnőtt tagságot a szociális média és az országot behálózó vitakörök, gyűlések szervezésével próbálja mobilizálni s bevonni egy új baloldali alternatíva kialakításába.

Az osztrák közgazdász (korábban az Osztrák Kommunista Párt vezetője), Walter Baier az Európán belüli politikai konfliktusok fokozódó etnicizálásával szemben és a korábbi európai háborúk „hagyományára” tekintettel, szintén az EU belső demokratizálása, az Európai Parlament megerősítése mellett érvel, és hangsúlyozza: az Unió szociális fordulata nélkül a szervezet már rövid távon is szétesésre van ítélve.

Jánisz Varufákisz pénzügyminiszteriségének tanulságait egy interjúban foglalja össze. Értelmezése szerint, a Sziríza-kormány kudarcát a közte és a miniszterelnök közötti szakadás okozta, ti. a kormány vezetője belement a kompromisszumok teljes kapitulációhoz vezető spiráljába, anélkül, hogy felhasználta volna a Trojkával szemben a fizetésmegtagadás, a párhuzamos fizetési rendszer felállítás és a jegybank fölötti ellenőrzés „fegyvereit”. Varufákisz szerint a görög kormányra kényszerített újabb *Memorandum* politikailag és gazdaságilag végrehajthatatlan, ugyanakkor lehetetlenné teszi, hogy a kormány a megszorítások terheit a görög oligarchiára terhelje rá. A közgazdász ezért egy páneurópai mozgalomban látja a baloldal előtti utat, aminek szervezéséhez (*Democracy in Europe Movement 2025 – DiEM25*) azóta hozzá is kezdett. Miután megmutatta elképzeléseinek konkrétságát, Varufákisz több rövid- és középtávú gazdaságpolitikai elképzelést vázol fel az európai államadósságok közös kezeléséről és egy össz-európai befektetési programról.

Riccardo Petrella olasz közgazdász az *Európai Központi Bank* szerepét elemzi. Leírja, hogyan rabolta el a központi bank, a „jegybanki függetlenség” örve alatt, a gazdaságpolitika fölötti demokratikus kontroll – tulajdonképpen a népszuverenitás – jelentős részét. Petrella elemzése szerint, az EKB az Európai Unió egyetlen valóban szupranacionális hatalommal rendelkező szerve az európai elitiek szolgálatában, amelyek érdekeit elsősorban a pénzügyi piacok és intézmények közvetítik. Petrella úgy véli, összeurópai politikai kampánnyal lenne szükséges kikövetelni az EKB „függetlenségének” visszavonását, összekötve azt az európai közjavak védelmét garantáló európai törvények meghozatalával.

Joachim Bischoff német közgazdász (a *Sozialismus* folyóirat főszerkesztője) makrogazdasági változók mentén foglalja össze az európai kapitalizmus utóbbi évtizedeit: lassuló felhalmozás és növekedés, növekvő adóssághegy és financializáció. Ezek a folyamatok a 2008 óta tartó válságban kulmináltak. Mint közismert, a válságkezelés elsősorban a megszorításokban és a jegybankok „mennyiségi enyhítési” programjaiban merült ki, s ezzel tovább fokozta a jövedelmek és vagyonok polarizációját, miközben *nem oldotta meg* az általános stagnálás problémáját – amennyiben ennek megoldása egyáltalán cél.

Uta von Winterfeld német politikatudós általánosabb filozófiai keretben elemzi az európai (és globális) társadalom „többszörös krízisét”, ami a természettel való viszonyt, azaz az ökológiai válságot és a társadalom biológiai újratermelésének válságát is magában foglalja. A szerző szerint, a válságjelenségek gyökere mindkét esetben a természethez és a női nemhez fűződő alapvetően elnyomó viszony, amely, szerinte, a modern tudományos racionalitás eltárgyasító-instrumentalizáló jellegéből ered.

Karola Boger az európai foglalkoztatáspolitikát tekinti át, aminek elsődleges célja az európai tőke nemzetközi versenyképességének növelése, amit például a *Bolkestein-irányelvek* testesítenek meg. A munkavállalók fokozódó kiszolgáltatottságának köbe vésését csak a szakszervezetek és az Európai Parlament baloldali képviselőinek összehangolt akciói tudnák megakadályozni.

A könyv második blokkját az európai baloldal programmatikus elképzeléseit, stratégiai dilemmáit ismertető írások töltik meg.

Michael Brie a társadalmi átalakulás különböző történelmi módjait és modelljeit elemzi (forradalmi „szakítás”, alternatív kísérletek a társadalom „interstitiumaiban”, valamint az együttélés és a fokozatos átalakulás reformokkal), s ezek kombinációját javasolja az európai kapitalizmus autoriter irányába sodródásának megállítására és visszafordítására.

Jürgen Klute teológus, a *Linke* korábbi EP-képviselője, az EU iparpolitikai elképzeléseit mutatja be, aminek fókuszában megint csak az európai vállalatok nemzetközi versenyképessége áll. Bár a

finanszírozás megkérdőjelezése és az ipari fejlődés tudatos szabályozással való koordinálása már formálisan megjelent az utóbbi évek EU-s elemzéseiben, a regionális egyenlőtlenségek enyhítése, vagy a szociális és ökológiai szempontok érvényesítése azonban továbbra is marginális szerepű maradt, s így e szempontok kiemelése a baloldal feladata kell legyen.

Javier Navascués spanyol közgazdász elemzése elméleti kifinomultságával kiemelkedik a cikkek közül: a szerző felhívja a figyelmet a baloldalon elterjedt néhány gazdasági magyarázatmintázat kétséges értékére. A nemzetállami szintű makrogazdasági változókra, a kereskedelmi mérlegek deficitjeire és többleteire koncentráció elemzések gyakran a dél-európai országok – mint egységes entitások – Németország (és a többi északi „merkantilista” állam) általi „elnyomását” implicálják. Mint Navascués felhívja rá a figyelmet, gyanút kellene ébresszen bennünk, hogy a dél-európai elitek a mai napig támogatják az európai integrációt és a válság alatt bevezett megszorítási programokat. A vezető tőkés vállalatok számára az euró-zóna kiterjesztése miatti „rigiditás” (a gyengébb vállalatok nem tudnak az alacsonyabb árfolyam segítségével túlélni) sok tekintetben előnyt jelent(ett): kigyomláta a gyengébb versenytársakat, elősegítette a tőke koncentrációját, és mindenekelőtt a munkaerő-költségek csökkentését tette fő versenyképességi mechanizmussá, ami így, úgymond, objektív szükségszerűséggé vált. Ezen túl, a dél-európai nagyvállalatok gyakran az EU-támogatások fő haszonélvezői voltak, javíthatták pozíciójukat preferált külső piacokon (Spanyolország esetében ilyen pl. Latin-Amerika), és folytathatták integrációjukat a centrumországok pénzügyi stb. hálózataival – ezzel gyakran megint csak erősítve belföldi pozícióikat. Mint Görögország esete megmutatta: a belföldi burzsoázia *nem* támogatja a nemzetállami gazdaságpolitikai szuverenitás rekonstrukcióját. Ugyanakkor az is kiderült, hogy az EU-val nyíltan szembeforduló „B-terv” (amit a Szíriza egy része próbált népszerűsíteni) egyelőre nem hihető a társadalom szemében. Márpedig a baloldal számára egy ilyen program kidolgozása éppúgy megkerülhetetlen, mint a népi részvétel ennek folyamatában.

Több írást is olvashatunk a *közjavak* elméletéről, ami több szerző szerint, a baloldal stratégiájának középpontjában kell(ene) álljon. A közjavak demokratikus igazgatása a parlamentáris demokráciával szembeni alternatívaként jelenhetne meg, és létező hagyományai vannak pl. az olasz szövetkezeti tradícióban (Alfonso Gianni).

Mint Gabriele Winker leírja, a megszorítási politika egyre inkább kikezdi a társadalom újratermeléséhez szükséges „törődés” különböző formáit (oktatás, gondoskodás a gyermekekről, betegekről és idősek-ről), ami szükségessé teszi az e szektorokban dolgozók szolidaritását.

Theodora Kotsoka a görög vízprivatizáció elleni kampány példáján mutat be egy sikeres mobilizációt, amely megvédte az egyik legfontosabb közjót a Memorandum nehéz körülményei között.

A rövidebb „Vita” szekció két írása a baloldal számára két lehetséges stratégiát vázol fel az EU-val kapcsolatban. Axel Troost csak az EU általános reformjáért folytatott harcot látja értelmes baloldali célnak, s veszélyesnek tartja a nemzetállami politika fetisizálását. Peter Wahl az EU-n belüli részleges, a legprogresszívabb országokat magában foglaló reformok mellett érvel, amelyek, reményei szerint, azután kritikus szintet érhetnek el.

Végül az „Országjelentések” blokkban hat esettanulmányt találunk: Nagy-Britannia, Görögország, Skócia, Csehország, Oroszország és Spanyolország viszonyairól olvashatunk összefoglalókat.

Michalis Spourdalakis a júliusi, harmadik Memorandum elfogadása utáni görög helyzetben körvonalazza, hogyan kellene pártjának (a Szirizának) a társadalmi mobilizáció-részvétel felélesztésével újra-ébreszteni a párt által megtestesített reményt.

Felicity Dowling és Kate Hudson szerint, a brit baloldalnak az EU-n belül jobb esélyei vannak a megszorítások elleni harcban, mint ha az ország elhagyná az Uniót a népszavazási kampányt követően, amit a jobboldal uralt. Ehelyett a többi európai ország hasonló harcaival való szövetség felhajtóerőt jelenthet a baloldal számára.

Murray Smith a skót függetlenségi népszavazás utáni politikai helyzetet elemezi, s mutatja meg a skót baloldali nacionalista párt, az SNP baloldaliságának erősségeit és korlátait (mint amilyen a NATO-hoz való hűség), valamint bemutatja a Skóciában nemrég elindított új függetlenségpárti szocialista kezdeményezést, a RISE-t.

Ilona Svihlíková a cseh rendszerváltás gazdaságpolitikai zsákutcáját ismerteti, ami a magyar esettel szinte azonos: az ország a neoliberalizmus kísérleti terepeként funkcionált, bebetonozva félperifériás pozícióját a világ gazdaságban.

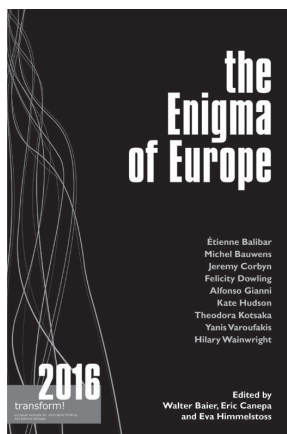
Anna Ochkina a Putyin-rendszert mint a társadalom szükségletei és az új oligarchia hegemoniája közötti instabil kompromisszumot ábrázolja. E kompromisszum most széttörni látszik a súlyosbodó recesszió miatt, ami sürgőssé teszi, hogy a baloldal harmadik pólusként tudjon megjelenni a neoliberálisok és a rezsim hívei mellett.

A blokk végén a spanyol munkaerőpiaci „reformokról” olvashatunk egy írást (Adoración Guamántól és Raúl Lorentétől), amelyek során, a strukturális munkanélküliség orvoslásának ürügyén, az egymást követő kormányok a *prekárius* foglalkoztatási formák további kiterjesztését hajtották végre. A spanyol radikális baloldal egy része ezzel szemben az állami munkahely-garancia elképzelését (*Employer of Last Resort*) iktatta programjába.

A kötet zárásaként a *Transform!* hálózat különböző újabb kezdeményéseiről olvashatunk összefoglalót; ezek kiterjednek a feminizmus, az ökológia, az energiapolitika vagy a migráció kérdésére.

A kötet az európai radikális baloldal elképzeléseinek hasznos áttekintését adja. Egy feltűnően hiányzó álláspont ugyanakkor a nyíltan

EU-ellenes, az EU-ból való kilépés mellett érvelő baloldali erőké (mint amilyen a Szirizából kivált Baloldali Platform tagok pártja, a LAE), amelyek a mediterrán országokban erősödőben vannak. Ezen túl, az olvasóban egy általánosabb hiányérzet is kialakulhat a politikai stratégiával kapcsolatban: bár számos elképzelést olvashatunk a célokról, ám hogy hogyan juttathatók ezek a célok sikerre a politikai küzdelemben – erről nem tudunk meg olyan sokat. Mintha a baloldalnak bőségesen lenne mondanivalója arról, hogy *mi* történik és hogy *mit* szeretne elérni, de jóval kevesebb arról, politikailag *hogyan* valósítaná meg céljait. Alighanem ez a terület: a stratégiai gondolkodás kibontakoztatása, a „hegemóniaharc” részletein való gondolkodás, amely ma különösen fontos lenne, hiszen az eddigi legsikeresebb „ellentámadás”, a Sziriza hatalomra jutása is éppen ennek hiánya miatt szenvedett súlyos vereséget az európai neoliberais *establishment*tel szemben. Ezt az intellektuális-politikai munkát a politikai helyzetnek ki kell kényszerítenie, amennyiben a baloldal valóban komoly kihívást akar intézni a *status quo*val szemben.

THE ENIGMA OF EUROPE

transform! 2016

Edited by Walter Baier, Eric Canepa,
Eva Himmelstoss

298 pages, paperback
ISBN 978-0-85036-721-8
Price: £ 16.95 (approx. € 21.70)

Merlin Press
www.merlinpress.co.uk

2015 was a year in which the limits of what could be achieved within the European Union's neoliberal architecture and current balance of forces were tested, as never before.

The **transform! yearbook 2016** asks what might be learned from the clash between Greece's left government and the Troika in terms of political strategy and the kinds of programme that might now be proposed by Europe's radical left. How to bring together concrete proposals for a productive transformation within an investment-led recovery, and currency, banking, and debt policies? This year's volume also focuses on the current state of the theory and practice of the commons.

Authors: Étienne Balibar, Michel Bauwens, Joachim Bischoff, Jeremy Corbyn, Felicity Dowling, Alfonso Gianni, Kate Hudson, Theodora Kotsaka, Murray Smith, Yanis Varoufakis, Hilary Wainwright, Uta von Winterfeld etc.

transform! europe is a network of 28 organizations from 19 European countries, active in the areas of political education and critical social analysis. To sign up for the newsletter go to our website and select your preferred language (English, German, French, Spanish or Greek).

www.transform-network.net